

foto: Ruben van Vliet

Sterk in verbinding!

Inleiding Over het belang van theater- en danseducatie

Voor u ligt een krant met een hartstochtelijk pleidooi voor theater- en danseducatie. Een vorm van cultuureducatie die maar moeilijk haar weg weet te vinden in het regulier onderwijs. Dat heeft te maken met een historische traditie waarbij de beeldende en muzikale vorming een belangrijkere rol kregen in het curriculum dan theater en dans. Misschien ligt de oorsprong wel in onze voornamelijk Christelijke traditie. Muziek en – in mindere mate – beeld werden daarin gebruikt voor de verheerlijking in de zondagse eredienst. Het als meer heidens ervaren dansen, en spelen dat je iemand anders bent, paste daar niet in.

Deze uitingsvormen werden gekanaliseerd en gedogen in de vorm van carnaval of processies en passiespelen.

De mens staat centraal bij theater en dans. Decor, kostuum, ruimte, tekst, muziek; je kunt het allemaal wegnemen maar de mens niet. De danser of de acteur die zich als mens tegenover andere mensen manifesteert, zijn publiek. Die de directe communicatie aangaat door zijn dansante of theatrale expressie. Er zit geen medium tussen, geen canvas, materiaal, instrument of beeldscherm. De mens in al zijn kwetsbaarheid en rauwheid die zich durft te tonen aan de ander.

Theater- en danseducatie helpt kinderen om zichzelf te durven tonen, ook in hun kwetsbaarheid. Maar leert hen ook om publiek te zijn, en degene die zich toont met respect en belangstelling tegemoet te treden. Omdat je dat ook van die ander verwacht als je zelf op het toneel staat.

Uit de discussie rond de onderwijsvernieuwing: Onderwijs2032, komt naar voren dat kennisoverdracht, persoonlijke ontwikkeling en voorbereiding op deelname aan de maatschappij meer met elkaar in balans moeten worden gebracht in het onderwijs. Met persoonlijke ontwikkeling als belangrijkste aspect. Een mooi aanknopingspunt voor dat aspect van cultuureducatie waar de mens zo centraal staat: theater- en danseducatie.

foto: Lilian van Rooij

“Theater- en danseducatie helpt kinderen om zichzelf te durven tonen, ook in hun kwetsbaarheid”.

Ronald Kox
Hoofd cultuureducatie LKCA

Het LKCA is het landelijk kennisplatform voor educatie en participatie in kunst en cultuur. We dragen bij aan de kwaliteit van praktijk en beleid door kennis toegankelijk te maken, te delen en te ontwikkelen. We stimuleren de professionele ontwikkeling van het veld door ontmoeting en debat en we bieden advies bij vraagstukken op het gebied van cultuureducatie en cultuurparticipatie.

foto: Ruben van Vliet

MaaK van theatereducatie een volwaardig en uitdagend het onderdeel in het curriculum

Door **Cock Dieleman**

Muziekeducatie staat momenteel volop in de belangstelling, maar rondom theatereducatie is het opvallend stil. En dat is volledig onterecht, aldus **Cock Dieleman. Lees zijn pleidooi voor theatereducatie binnen het onderwijs. 'Als wij kinderen tot meer dan alleen rechtlijnige denkers willen opleiden, moet ook theatereducatie een evenwichtig onderdeel worden van het curriculum.'**

In de kunstvakken bestaat een hardnekkige hiërarchie, niet alleen in Nederland maar vrijwel overal ter wereld. Bovenaan staat beeldende vorming, dan komt muziek, dan een hele tijd niets en dan volgen vakken als drama, dans en film. Omdat wij het in Nederland bijna alleen maar over het containerbegrip cultuureducatie hebben, wordt die hiërarchie wel eens uit het oog verloren. Soms lijkt het wel of het niet zo veel uitmaakt met welke kunstvorm kinderen in aanraking komen, als het maar onder die enorme paraplu cultuureducatie valt.

Spelenderwijs werken aan inlevingsvermogen

De laatste tijd is er veel te doen over het zogenaamde rendementsdenken in de (semi)publieke sector, waartoe ook het onderwijs wordt gerekend. Vooral kwantitatieve effecten tellen in dat denken mee en daarom moet alles zo veel mogelijk in cijfers gevangen worden. Ook cultuureducatie wordt soms op die manier afgerekend. De kunstvakken tellen dan pas echt mee als ze op andere terreinen dan de kunsten zelf

Voorstellingen over pesten en loverboys vinden gretig aftrek

Een belemmering voor meer samenwerking tussen scholen en culturele instellingen, in dit geval theatergezelschappen, is dat de doelstellingen en ambities van beide instituten nogal eens uiteenlopen. Gezelschappen willen kinderen een bijzondere theaterervaring bieden en gaan daarbij confronterende thema's en ingewikkelde verhaallijnen niet uit de weg. Scholen zijn meestal minder ambitieus en beschouwen het theaterbezoek als een leuk uitje en een welkome afwisseling van de serieuze onderdelen als taal en rekenen. Of de voorstelling moet juist een educatief doel hebben dat buiten de kunst zelf is gelegen, zoals de voorstellingen over pesten en loverboys die bij scholen gretig aftrek vinden.

Dat uiteen lopen van vraag en aanbod in het theatereducatieve veld is een serieus probleem, dat niet alleen opgelost kan worden door een ander aanbod van de theatergezelschappen te verlangen. Het is ook belangrijk dat scholen en individuele leerkrachten meer kennis ontwikkelen over de mogelijkheden en onmogelijkheden van theatereducatie en van daaruit hun vragen formuleren. Daarbij mag theatereducatie een volwaardig en uitdagend onderdeel in het curriculum zijn, meer dan alleen een tegenhanger van de leerstofgerichte vakken.

Door toneelstukjes te spelen werken kinderen spelenderwijs aan hun taalvaardigheid. En door een rol aan te nemen leren ze zich in een ander te verplaatsen en kunnen ze hun sociale vaardigheden verbeteren.

Over de waarde en het belang van kunst en cultuur valt te twisten, maar cultuureducatie is goed, dat is de boodschap die de overheid al jaren uitzendt. Daarmee gaat ze echter voorbij aan de bijzondere kenmerken van de verschillende kunstvormen. Wanneer je niet alleen de overeenkomsten maar ook die verschillen als uitgangspunt voor cultuureducatie neemt, ontvouwt zich een veel afwisselender landschap met prachtige vergezichten.

Het is te stil rond theatereducatie

Zolang de bijzondere en unieke kenmerken van de verschillende kunstvormen buiten beeld blijven, is de hiërarchie min of meer vanzelfsprekend. Theatereducatie, waaronder zowel drama als dans valt, is in Nederland al enkele decennia bezig met een inhaalrace. En het heeft er een tijdje naar uit gezien dat theater de achterstand daadwerkelijk aan het verkleinen was. Maar de laatste tijd lijkt de hiërarchie juist weer bevestigd te worden. Muziek staat plots enorm in de belangstelling, met name in het basisonderwijs.

De gemeente Amsterdam bijvoorbeeld heeft voor het basispakket kunst- en cultuureducatie zwaar op muziek ingezet. En minister Bussemaker heeft nog niet zo lang geleden maar liefst 25 miljoen beschikbaar gesteld om muziek in het basisonderwijs een impuls te geven. Intussen heeft beeldende vorming zijn leidende positie in de kunstvakken nooit afgestaan. Dezelfde minister Bussemaker loofde onlangs nog een prijs van € 50.000 uit voor het beste voorbeeld van museumeducatie voor kinderen.

Rondom theatereducatie is het echter opvallend stil. En dat is onterecht. Het bijzondere van alle vormen van theater is dat het lichaam zelf als medium wordt gebruikt. Bij theatereducatie leren kinderen dus hun hele lichaam te gebruiken en niet alleen hun hoofd en de hand waarmee ze schrijven of hun iPad bedienen. Dat is belangrijk genoeg in de schoolomgeving waar kinderen de meeste tijd zittend doorbrengen. Tegelijkertijd biedt theatereducatie door haar multimediale karakter als enige de mogelijkheid om ook alle andere kunstvormen aan bod te laten komen.

aantoonbare effecten sorteren. Deze worden transfereffecten genoemd en er is wereldwijd veel onderzoek naar gedaan. Maar ze zijn vaak moeilijk te bewijzen en niet altijd onomstreden.

Zo hebben heel wat onderzoekers proberen aan te tonen dat muziekonderwijs het wiskundig inzicht van kinderen kan verbeteren. Maar willen we echt dat kinderen meer gaan zingen om ze beter in wiskunde te laten worden? Van theateronderwijs is echter aangetoond dat het effecten heeft die veel dichterbij de kunstvorm zelf liggen. Door toneelstukjes te spelen werken kinderen spelenderwijs aan hun taalvaardigheid. En door een rol aan te nemen leren ze zich in een ander te verplaatsen en kunnen ze hun sociale vaardigheden verbeteren. Als wij kinderen tot meer dan alleen rechtlijnige denkers willen opleiden, moet ook theatereducatie daarom een evenwichtig onderdeel van het curriculum worden.

Een belangrijke hindernis is dat slechts weinig leerkrachten genoeg kennis, vaardigheden en zelfvertrouwen hebben om theatereducatie op een zinvolle manier in hun programma te integreren. En vakleerkrachten zijn er nauwelijks, zeker niet in het primair onderwijs. Aan de ene kant zouden drama en dans dus op de pabo veel nadrukkelijker aan bod moeten komen en is er voor het bestaande leerkrachtencorps behoefte aan goede nascholing.

Theatereducatie biedt door haar multimediale karakter als enige de mogelijkheid om ook alle andere kunstvormen aan bod te laten komen.

Aan de andere kant zou die expertise ook buiten de deur gezocht kunnen worden. Het Nederlandse professionele (jeugd) theater is van erkend hoog niveau en bijna alle theatergezelschappen bieden theatereducatieve programma's aan. Ze zijn dat meestal zelfs aan hun subsidiegever verplicht. Binnen die educatieve trajecten wordt actieve theatereducatie veelal gecombineerd met het bezoek aan één of meerdere voorstellingen. Scholen zouden daar veel meer gebruik van kunnen én moeten maken.

Cock Dieleman is universitair docent theaterwetenschap aan de UvA met als specialisaties theatereducatie en hedendaags Nederlands theater. Naast zijn docentschap was hij hoofd educatie van Het Zuidelijk Toneel, respectievelijk ZT Hollandia in Eindhoven. Zijn proefschrift uit 2010 is getiteld Het nieuwe theaterleren. Een veldonderzoek naar de rol van theater binnen Culturele en Kunstzinnige Vorming op havo en vwo.

foto: Leonie de Vries

Dit stuk werd eerder gepubliceerd op Cultureel Kapitaal, het opinieplatform over cultuureducatie en cultuurparticipatie van het LKCA. Neem ook eens een kijkje op www.cultureelkapitaal.nl

Cultureel Kapitaal

debat over cultuureducatie en cultuurparticipatie

gaaft over jou Theater en mij

Door **Sanne van den Hoek**

“Theater gaat over mensen, over jou en mij. Als theater-educatoren zijn wij bescheiden. We mogen zichtbaarder worden. Dagelijks dragen wij bij aan de levenslange ontwikkeling van mensen”, zo bepleit Wilma Smilde van Toneelgroep Amsterdam tijdens een LKCA netwerkbijeenkomst over theater- en dans-educatie. Wilma vertelt over haar werk en haar drijfveren.

over mij en jou. Wij zien dat schrijvers als Sophocles en Shakespeare al wisten waar wij vandaag nog tegenaan lopen. Zij zeiden al zoveel over wie wij zijn en hoe we ons verhouden tot de wereld om ons heen. Ieder mens schrijft zijn eigen verhaal in zijn leven en toneel kan daar iets in betekenen. Het verwondert en biedt herkenning, zonder goed of fout. Als er 500 mensen in de zaal zitten, ontstaan er 500 verhalen in die zaal”

in ons toneelbeeld kunnen optreden. Zij maken daarvoor een eigen bewerking van het stuk dat TA ook speelt en kunnen desgewenst coaching door professionals van Toneelgroep Amsterdam aanvragen. Wat ik merk is dat het voor de amateurs heel bijzonder is om zich hier zo thuis te voelen. De amateurs zijn allemaal zelf weer experts in iets anders en doen dit erbij als hobby. Maar dat doen ze met een overweldigende passie en gedrevenheid, dat inspireert mij. En het is voor de amateurs inspirerend om in de kledkamer, op het toneel van de schouwburg en met de zender van een door hen bewonderd acteur te spelen.”

Zelf ervaren

“Onze derde pijler bestaat uit een aantal losse activiteiten voor diverse doelgroepen, maar wel met dezelfde kern: we willen deelnemers echt iets laten ervaren. Door die ervaring staan ze meer open voor de

Maar herhaling gebeurt niet alleen op het toneel. Ook in het dagelijks leven herhaal je jezelf steeds en de uitdaging is dan volgens mij om je toch bewust te blijven van het hier en nu.

Juniorproductie

“Onze afdeling kent drie pijlers. De eerste pijler is de juniorproductie waarin jongeren in hun vrije tijd een voorstelling maken onder begeleiding van onze professionals. Wat dit onderscheidt van jongerentheaterproducties elders is dat onze juniorproductie altijd een bewerking is van de volwassen productie van het gezelschap. Die twee processen lopen parallel en de jongeren worden ondersteund door onze professionele regisseurs, technici, dramaturgen en productieleders. Dat betekent dat de jongeren drie maanden lang terecht komen in een snelkookpan met een enorme impact. De jongeren leren veel over zichzelf en over elkaar. Ik zie daarin echt empowerment.”

voorstellingen. Bij de voorstelling Scènes uit een huwelijk bijvoorbeeld spelen de acteurs scènes drie keer per voorstelling. In de bijbehorende workshop voor middelbare scholen laten we een groep leerlingen binnenkomen en zich voorstellen aan onze docent. Die roept dan op een gegeven moment ‘tot hier, nu gaan we hetzelfde nog een keer doen’. Dan gaat iedereen weer naar buiten en moeten ze dus proberen de hele binnenkomst exact te herhalen. Leerlingen ervaren daarmee een essentieel onderdeel van toneel. Maar herhaling gebeurt niet alleen op het toneel. Ook in het dagelijks leven herhaal je jezelf steeds en de uitdaging is dan volgens mij om je toch bewust te blijven van het hier en nu. Omgaan met herhaling is iets van alle mensen. En daar ligt mijn grootste drijfveer. Iedereen mag zijn mens-zijn vormgeven en daar mogen wij een bijdrage aan leveren.”

Spelen in het toneelbeeld van TA

“Onze tweede pijler is spelen in het toneelbeeld van Toneelgroep Amsterdam. Dat hebben we eerst uitgeprobeerd met scholen uit het voortgezet onderwijs. Een paar jaar geleden zijn we ditzelfde gestart voor amateurtheatergroepen. We hebben acht dagen per jaar beschikbaar waarin groepen

Wat doe je?

“Ik leid de afdeling educatie van Toneelgroep Amsterdam (TA). Wij zijn de brug tussen de voorstellingen van TA en nieuw/jong publiek. Toneelgroep Amsterdam biedt vernieuwend, kwalitatief en groots gemon-teerd repertoiretoneel. Tekst is altijd het uitgangspunt. Veel mensen ervaren een afstand tot toneel. Maar toneel gaat juist

foto's: Marietta van Regteren

de ontwikkeling de bevoororder empathie

Door **Gijs Scholten**

Dramales is een prachtig middel om kinderen verbeeldingskracht bij te brengen, schrijft Gijs Scholten van Aschat. En dat voorkomt later veel ellende. Maar drama kan voor veel kinderen ook gewoon een heerlijke uitlaatklep zijn. 'Je mag je emoties laten zien, je mag je laten gaan, want het is maar spel.'

Hoe denken leden van de Akademie van Kunsten over kunst en onderwijs? De Akademie vroeg het hen. Dit stuk is het antwoord van acteur Gijs Scholten van Aschat. Het werd gepubliceerd op de website van de Akademie en vervolgens ook op Cultureel Kapitaal, het opinieplatform over cultuureducatie en cultuurparticipatie van het LKCA. Neem ook eens een kijkje op www.cultureelkapitaal.nl.

Ik denk dat het belangrijk is dat kinderen tijdens hun lagere en middelbare schooltijd een gevarieerd en divers aanbod krijgen. Een aanbod waarmee ze al hun kwaliteiten kunnen ontdekken en leren ontwikkelen. Vanuit mijn vakgebied, de podiumkunsten, wil ik een aantal ervaringen met u delen.

Voor kinderen is spelen een aangeboren kwaliteit. Nog voor ze naar school gaan ontwikkelen ze een enorme fantasie. Een prop papier kan een steen of een voetbal zijn, een stok, een zwaard of een vliegtuig, alles kan. Voor de groei van het kind is het belangrijk dat ook op school die ontwikkeling van verbeelding en fantasie doorgaat. Dat kan onder andere door drama- en improvisatielessen. Om samen te spelen heb je een zekere discipline nodig. Je leert te luisteren, te wachten op je beurt. Je moet samenwerken om samen te kunnen spelen, je zult je aan moeten passen. Je wordt onderdeel van een gezamenlijk verhaal.

Branieschoppers hebben te weinig verbeelding

Bij een goed ontwikkelde verbeelding kun je je voorstellen hoe het is om in een situatie te raken die je nog niet hebt meegemaakt. Zo kun je leren wat je moet doen in zo'n situatie. Door het spelen roep je ook de gevoelens op die bij die spelsituatie passen. Door het spelen van verschillende rollen ga je de rollen die je speelt beter begrijpen, je ontwikkelt hierdoor ook een zekere empathie voor personen die ver van je af staan, maar dichterbij komen door ze te spelen of met ze te spelen. Je voelt hoe het is om gekleineerd te worden, of te worden bedreigd.

Kinderen die intimiderend zijn of crimineel gedrag vertonen hebben vaak een slecht ontwikkelde verbeelding, ze kunnen zich domweg niet voorstellen wat de consequenties van hun daden zijn. Kinderen die alles durven, de branieschoppers, hebben vaak

Marokkaanse meisjes met hoofddoek hadden voor mijn bezoek een gedeelte van de tekst van Rosenkrans en Guildenstern, twee vrienden van Hamlet, uit hun hoofd geleerd. Ik heb met de hele klas over het stuk gepraat en het met de meisjes, die aanvankelijk heel verlegen waren, gespeeld. Gedurende die middag zag je de hele dynamiek in die klas veranderen, de lefgozertjes die in het begin nog zaten te klooiën gingen langzaam om. Er gebeurde iets. De leraar vertelde me later dat na die middag de klas veranderd was. Ten goede.

Leer kinderen beelden te duiden

Ik zou ook iets willen zeggen over de media in het cultuuronderwijs. We leven in een beeldcultuur. We worden omgeven door zoveel beeld en informatie dat het ons duizelt. Beeld en geluid zijn onze grootste informatiedragers. Maar hoe werkt het? Is wat je ziet waar? Wie bepaalt het beeld? Wie maakt de keuze van wat wij zien? Het lijkt me onvermijdelijk dat we onze kinderen les moeten geven in het duiden van al die beelden en hen moeten leren hoe ze gemaakt worden. Een beeld of een film is altijd een keuze van de maker. Wat laat ik zien en wat niet? Hoe werken de media? Het journaal is niet HET nieuws. Het is een keuze uit het nieuws. Hoe werken de sociale media? Wie heeft er belang bij jouw Facebookbezoek en waarom, et cetera.

De beeldcultuur moet je leren begrijpen en duiden, hetzelfde geldt voor de grote verhalen in de wereld: de verhalen achter de religie, de klassieke oudheid, de grote literatuur. Van Odysseus via Mohammed naar Boeddha, van Candide naar Star Wars.

Uiteraard staat of valt goed onderwijs bij een bevlogen en een kundige leraar, die voor een groep leerlingen staat die te behappen is. Kleinere klassen zijn onontbeerlijk. Tot slot zou ik ervoor willen pleiten dat de status van de leraar wordt verhoogd. Een hogere vergoeding is een begin.

Drama kan voor veel kinderen een heerlijke uitlaatklep zijn: je mag je emoties laten zien, je mag je laten gaan, want het is maar spel.

Het ontwikkelen van de verbeelding van kinderen is erg belangrijk. Uit onderzoek is gebleken dat kinderen die van het rechte pad afwijken vaak een gebrek aan verbeelding en empathie hebben. Verbeelding is niets anders dan je voorstellen wat er gebeurt als jij iets doet, en wat daar dan de consequenties van zijn. Door te spelen leer je je te verplaatsen in een ander en onderga je de gevoelens van iemand in een gefingeerde situatie. Kinderen die daar bedreven in zijn ontwikkelen zo een grotere empathie voor anderen. Ze hebben die anderen namelijk gespeeld en ook doorvoeld.

een gebrek aan verbeelding. Ze tonen geen angst, want angst is niets anders dan je voorstellen wat er kan gebeuren in de toekomst.

Drama kan voor veel kinderen een heerlijke uitlaatklep zijn: je mag je emoties laten zien, je mag je laten gaan, want het is maar spel.

Ooit, toen ik Hamlet speelde, bezocht ik een school in Amsterdam-West. Meer dan de helft van de leerlingen was allochtoon. Een leraar had het stuk met ze gelezen, ze waren naar de voorstelling geweest en twee

Gijs Scholten van Aschat is als toneelacteur verbonden aan Toneelgroep Amsterdam. Als filmacteur is hij onder meer bekend van Cloaca en De Passievrucht. Scholten van Aschat is lid van de Akademie van Kunsten.

foto: Jeppe van Pruisen

Cultureel Kapitaal
debat over cultuureducatie en cultuurparticipatie

**AKADEMIE
VAN KUNSTEN**

Het bijzondere van alle vormen van theater is dat het lichaam zelf als medium wordt gebruikt.

Theater kan de spil zijn

foto: Ruben van Vliet

van cultuur- educatie

Door **Sanne van den Hoek**

Teater giet oer de iepen blik, oer keunst en útprebearjen. Aldus de website van het Friese theatergezelschap **Tryater. Anne Graswinckel is Hoofd Edukaasje bij Tryater. En ze is lid van het netwerk Theater- en Danseducatie waarin BIS-instellingen voor theater en dans samen met een aantal andere koplopers uit die sector ervaringen uitwisselen over educatie. Wat zijn haar drijfveren?**

Tryater bestaat dit jaar 50 jaar. Wat maakt Tryater uniek?

“Tryater maakt eigenzinnig theater voor jong en oud, we waren van oudsher het enige gezelschap in de BIS met theater voor kinderen, jongeren en volwassenen. Wij nemen de tijd voor theater, we willen dat er tijd is om de poëzie van woorden tot zijn recht te laten komen. Wij zijn een meertalig gezelschap, we werken zowel in het Fries als in het Nederlands. Daarmee staan we dichtbij de mensen, dat vind ik belangrijk. Ook letterlijk staan we dichtbij. We spelen overal in de provincie, in grote zalen, kleine zalen, in dorpshuizen, scholen en op locatie.”

Je bent verantwoordelijk voor de educatie. Wat houdt dat in?

“We hebben een uitgebreid educatie-aanbod. Maar in de kern betekent educatie voor mij dat ik bij iedere voorstelling bekijk hoe we die zo goed mogelijk open kunnen krijgen bij publiek. Ik wil dan ook altijd heel dicht op de voorstelling zitten als hij nog wordt ontwikkeld want er gebeurt heel veel in zo’n proces. En ik wil dat educatie zo nauw mogelijk aansluit op de voorstelling. Want juist dan kan ik echt de diepte in met

publiek. Ik zoek altijd naar de verbinding tussen publiek en de voorstelling. Wat doet de voorstelling met je? Wat heeft dit met jou te maken?”

“In het onderwijs zijn we zo snel geneigd te praten over de geschiedenis van een onderwerp of over wat de schrijver heeft bedoeld. Maar dat is minder interessant dan de vraag wat een verhaal met jou doet. Wat het jou geeft en wat de volgende stap is. Ik wil de kijkervaring van het publiek verlengen, wat doe je hier verder mee?”

Tijdens een bijeenkomst van het netwerk Theater- en Danseducatie bracht je een dilemma in over het werken met het onderwijs, wat besprak je daar?

“Die verbinding tussen publiek en voorstelling vind ik lastiger in het onderwijs. Daar is niet de tijd om te kijken naar waar we elkaar echt kunnen raken. Alles moet snel en kort en leuk. En leuk is niet voldoende. Het mag best leuk zijn, maar ik wil wel ook verder komen. Ik vond het fijn dat andere educatiecollega’s uit het netwerk dit probleem herkenden, dan sta ik niet alleen. Volgens mij vinden we allemaal dat er meer

Maar in de kern betekent educatie voor mij dat ik bij iedere voorstelling bekijk hoe we die zo goed mogelijk open kunnen krijgen bij publiek.

uit te halen is. Ik was ook trots dat collega’s zeiden dat ik juist al zoveel goed doe. Misschien moet ik de lat wat lager leggen, maar ja, ik ben ook een zendeling. Ik weet hoe veel theatereducatie teweeg kan brengen. Dan wil ik wel ook een minimumniveau kunnen bereiken.”

Waar ligt dan volgens jou die kracht van theatereducatie?

“Wij maken altijd de koppeling tussen taal, verhaal en verbeelding. Die koppeling is ijzersterk. In het kader van Cultuureducatie met Kwaliteit geven we deskundigheidsbevordering aan leerkrachten en ik merk dat die koppeling de leerkrachten helpt om de diepte in te kunnen en in een flow te komen. Dat raken ze ook nooit meer kwijt

denk ik. Theater is een vorm waarin heel veel bij elkaar komt, spelen, decor, kostuum, bewegen, muziek. Wij kunnen veel betekenen binnen cultuureducatie juist omdat we een spil zijn in het verbinden van disciplines. In het leerplankader van het SLO zitten alle disciplines apart, dat is jammer. Je kunt in theater je eigen taal vinden dwars door alle disciplines heen.”

Zo dichtbij mogelijk

Door **Marian van Miert**

In mei 2015 ging de voorstelling: 'AYA op de huid' in première. Die première vond plaats in een bijzonder theater: een klaslokaal van het Caland Lyceum in Amsterdam. 'AYA op de huid' is speciaal voor het VO ontwikkeld en bestaat uit een danssolo in de klas, een nagesprek en een workshop waarin de leerlingen een korte choreografie aangeleerd krijgen. Een compleet danspakket in één lesuur.

Het lokaal waar de première plaatsvindt, hangt vol met museumaffiches. De tafels zijn aan de kant geschoven en de stoelen staan in een u-vorm. Voor de deur van de klaslokaal hebben zich ondertussen 27 HAVO-2 leerlingen verzameld voor hun wekelijkse les Engels. Maar vandaag staat er geen Engels op het programma maar een dansvoorstelling. Voor de leerlingen dan nog een verrassing.

Zo dichtbij mogelijk

Twee dansers van danstheater AYA treden deze middag voor verschillende klassen op. Solo. De solo die ze gaan zien is van Gwensley Paula. Gwensley begint met de klas te vertellen over danstheater AYA. Een gezelschap dat voorstellingen maakt voor jongeren en dans zo dicht mogelijk bij

jongeren wil brengen. Zijn solo zal gaan over hoe hij zijn jeugd heeft overleefd. Gwensley danst en vertelt. Een persoonlijk verhaal. Over zijn jeugd in Curaçao en over de twijfels die hij heeft over zijn seksuele geaardheid. Als hij danst durven sommige kinderen nauwelijks te kijken. Liever kijken ze naar de grond. Een paar kinderen gniffelt en er zijn leerlingen die zich lijken te verstoppen achter hun handen maar het merendeel van de klas zit geboeid te kijken en is muisstil.

Waar is je vader?

Na zijn solo vraagt Gwensley de leerlingen of ze vragen hebben. Er is een meisje dat vraagt waar zijn vader is. Die komt in het verhaal namelijk niet voor. Meer vragen zijn er niet. Niemand die bijvoorbeeld iets wil

weten over de dans of over hoe het nu zit met zijn geaardheid. Als er echt geen vragen meer zijn, stelt Gwensley de leerlingen vragen over wat zij later willen worden en hoe ze dat denken te bereiken. En dan is er nog kort tijd om zelf te bewegen. Ook dan zijn er leerlingen die in eerste instantie het liefst zouden willen verdwijnen maar als de eerste pasjes gezet zijn, kruipen ook deze leerlingen uit hun schulp.

Anders dan normaal

Veel te snel gaat ineens de bel. Het is alweer tijd om naar de volgende les te gaan. Op de vraag wat ze van de les vonden, volgt het antwoord: "Anders dan normaal". Op de vervolgvraag wat er dan anders was, volgt het verrassende antwoord: "Nou de dansstijl. Die kende ik nog niet." En zijn verhaal dan?

Ja, dat vonden ze ook interessant. "Je kon zien dat het een persoonlijk verhaal is en dat raakt mij dan ook." Annemieke Bot, Educatiedewerker van danstheater AYA vertelt na afloop wat er zo goed aan deze voorstellingen werkt. "De leerlingen zitten in hun vertrouwde klaslokaal. Ze kennen elkaar en de omgeving en kijken naar een verhaal dat zo persoonlijk is dat ze er in gezogen worden."

Hun wereld vergroten

"Wat we met deze voorstellingen willen bereiken is dat ze respect krijgen voor een danser; voor zijn verhaal. Als dat lukt, vind ik dat al heel erg mooi. De voorstellingen gaan eigenlijk allemaal over het volgen van je hart. Hoe je jezelf vrijmaakt van je verleden en je dromen koestert. Over wat de maatschappij van je verlangt en wat je zelf wilt. Maar ook over maatschappelijke thema's als bijvoorbeeld homoseksualiteit. Ik vind het mooi als leerlingen over dit soort thema's gaan nadenken en hun wereld vergroten. De verhalen kunnen heel dichtbij de wereld van leerlingen komen omdat ze bijvoorbeeld iets herkennen."

Op de huid

"De dans komt heel dichtbij en dan zijn er leerlingen die wegstaren of gniffelen maar wanneer ze vervolgens zelf in beweging komen, geeft dat ruimte en vrijheid. Het kijken is voor sommigen heel spannend. Ze snappen wat ze zien vanwege het verhaal eromheen. Misschien niet helemaal 1-op-1 maar ze snappen wel ongeveer wat daar gebeurt en dat is best heftig. En het gegniffel mag er ook zijn. Ze mogen onrustig worden want het is AYA op de huid."

Wel veilig

"Het hangt van de school af of er een voor- of na-traject aan de voorstelling zit. Wij proberen in de nagesprekken het niet te persoonlijk te maken voor de leerlingen. We bespreken hele persoonlijke thema's maar realiseren ons dat de leerlingen de volgende dag weer gewoon naast elkaar in de klas zitten en met elkaar door moeten terwijl wij weg zijn. Het moet voor hun wel veilig blijven."

foto: Jochem Jurgens

foto: Daisy Komen

“Dans draagt zoveel met, zich mee!”

Door **Marian van Miert**

Nederlands Dans Theater (NDT) is al jarenlang één van de belangrijkste boegbeelden van de Nederlandse kunst in het buitenland. Vanuit thuisbasis Den Haag verzorgt het gezelschap voor hedendaagse dans, voorstellingen waar jaarlijks tienduizenden mensen van genieten. Chantal Storchi vertelt over het belang van educatie voor het gezelschap.

Chantal Storchi leidt de afdeling ‘Move in’ van het gezelschap. Deze is verantwoordelijk voor alle educatieve activiteiten en talentontwikkeling. Volgens haar draait het bij het NDT om de wederzijdse uitwisseling. Daarom is de naam van de afdeling veranderd van Educatie naar ‘Move in’. Toen Chantal eind 2003 begon, verzorgde NDT vooral schoolvoorstellingen en was er net een educatie vooronderzoek en danseducatiepilot geweest waarvan de opbrengsten moesten worden geïmplementeerd. “Op dat moment deed ik van alles. Ik gaf les in het voortgezet onderwijs en op dansscholen, danste op freelance basis, schreef leerlijnen dans, werkte samen met het SLO aan doelen voor het kunstvak dans in VO, kortom ik was op alle mogelijke vlakken met dans bezig en zag hier een mooie uitdaging voor mij weggelegd. Ik ben begonnen met drie dagen in de week en inmiddels run ik een afdeling met vijf mensen, inclusief stagiaire. Educatie is binnen NDT steeds belangrijker geworden.”

Wat is volgens jou de meerwaarde van danseducatie?

“De meerwaarde van danseducatie is dat het zoveel met zich meedraagt, meer dan het maken van een rekensom of taalopdracht met je hoofd. Bij dans gaat het onder andere over een stuk bewustzijn van je lichaam, over je lichaam als instrument om jezelf te uiten maar ook om te ontvangen. Daarnaast leer je met dans ook samenwerken, luisteren naar elkaar, respect hebben voor elkaar. Aspecten die een basaal onderdeel vormen van het leven en de ontwikkeling van een kind. Daar komt bij dat bewegen ook nog eens heel gezond is.”

“Al op jonge leeftijd zitten kinderen een belangrijk deel van de dag stil aan hun tafeltjes te werken met hun hoofd. Initiatieven zoals de Steve Jobs scholen zorgen er voor dat kinderen steeds meer achter computers zitten en over tablets gebogen. Er wordt relatief weinig tijd besteed aan het leren hoe je fysiek met elkaar communiceert en wat de waarde daarvan is. Elkaars energie

voelen. En dat is nu juist wat wij hier elke dag doen.”

Activiteiten primair onderwijs

“We bieden bijvoorbeeld schoolvoorstellingen met verschillende voorbereidende activiteiten. De leerkrachten krijgen binnen dit project een les die ze met de klas kunnen doen; de klas komt bij ons op bezoek; een kind kan ambassadeur worden of houdt een spreekbeurt over ons. Dat kun je zien als een brede en korte kennismaking met het NDT. Als een leerkracht meer uitwisseling wil, bieden we andere activiteiten zoals De Danswaaier. Dit zijn 3 tot 5 lessen op school waarbij toegewerkt wordt naar een kleine eindpresentatie. De school komt ook een keer langs en leert wat er allemaal bij een professioneel dansgezelschap komt kijken. Als je als school nog meer contactmomenten wilt en diepgaander inhoudelijk lesmateriaal aan je leerlingen wil bieden, kun je partnerschool worden. We kunnen maximaal drie partnerscholen hebben. Zo’n partnerschap

vergt veel energie en tijd van een school dus het is ook echt een investering.”

Wat houdt zo’n partnerschap in?

“Wanneer je partnerschool wordt, ga je een contract met ons aan voor drie jaar. Binnen die tijd ga je met ons een experiment aan op het educatievlak. Dan gaan we rond de tafel zitten en met elkaar bepalen wat we van elkaar zouden willen leren. Dat kan op gebied van de zaakvakken zijn, of voor taal. We hebben ook een school gehad die wilde iets met het verschil in culturen. Dan gaan we daarmee aan de slag.”

Wat levert een experiment op?

“Inspiratie en voeding. Dat is ook een belangrijk doel. Een experiment kan uitgroeien tot iets blijvends. Bijvoorbeeld: Danser in de klas, waarbij een danser van ons een solo doet in de klas. Deze gaat gepaard met een voorbereidende en afsluitende les. Dat was een succesvolle activiteit die erg goed paste bij de identiteit van NDT.”

Waar ben je trots op?

“Trots ben ik op het feit dat onze afdeling activiteiten organiseert waarbinnen een ware uitwisseling plaatsvindt. Binnen deze ruimte vinden er ontmoetingen plaats die echt effect hebben. Dat dansers in het gezelschap het leuk vinden om zich te verdiepen in kinderen en amateurdansers, en nadenken over wat ze te bieden hebben. Soms kunnen ze geen plés meer uitleggen omdat ze dat al jaren doen. Het brengt dansers vaak weer terug naar de kern van hun vak.”

Scholen, ga af het toeven avontuur aan!

Door **Marian van Miert**

Erica van de Kerkhof is educatiemedewerker bij Theater Artemis. Daarnaast is ze docent beeldende vorming en cultuureducatie op PABO Avans. Een interessante mix.

“Het leuke is dat het elkaar echt versterkt. Het is handig dat ik inzicht heb in de dagelijkse praktijk van leerkrachten. En als we het bij Artemis hebben over een scholing voor leerkrachten dan heb ik daar wel ideeën voor.”

Wat is volgens jou het belang van theatereducatie?

“Ik merk dat de vrijheid om associatief en via verbeelding met elkaar te spelen, voor leerlingen heel waardevol is. Ze zien kwetsbaarheden en krachten van elkaar die ze in het dagelijks onderwijs niet direct benoemen. Theatereducatie verbindt, raakt en kan je op een ander spoor zetten. Het is echt leuk om te zien dat kinderen door een voorstelling in verwarring raken. Dat ze iets ervaren dat ze aan het denken zet. Dat ze dingen zien waarvan ze merken; ‘Oh, zo kan het ook.’”

Heb je een voorbeeld?

“Onze voorstelling ‘Ja, ja, ja, jullie hebben hele mooie spulletjes’ ging over materialisme en de manier waarop wij in onze maatschappij met spullen omgaan. Daar zaten verschillende personages in waaronder een zwerver, een materialistische zakenman en een showballet. De zakenman gooit aan het eind van de voorstelling zijn spullen weg maar het wordt nooit helemaal duidelijk waarom hij dat doet. Kinderen gingen helemaal in

de voorstelling op zowel fysiek als verbaal. Dan krijgen ze iets mee dat niet via de klassieke weg verloopt: ik leg jou nu uit hoe het in elkaar zit. Het werd voelbaar doordat ze gruwen van het beeld van een zwerver die zich insmeert met viezigheid.”

Wat vinden jullie belangrijk?

“Bij Artemis gaat het heel erg over menselijkheid. Onze personages zijn geen helden maar kwetsbare, eerlijke, autonome figuren. Dat vinden we in onze educatie ook belangrijk, dat je dat kan laten zien. Het kan soms heel moeilijk zijn om jezelf uit te spreken en daar hebben we begrip voor. We hebben begrip voor de kwetsbaarheid, dat zijn we tenslotte allemaal.”

Afzetten - zweven - landen

“Onze educatie verloopt via een hinkstapsprong. Er is altijd een afzetmoment; een moment waarbij je in de klas met elkaar een aanloopje neemt richting de voorstelling. Kinderen krijgen een *teaser* over wat er in de voorstelling gaat gebeuren. Dat kan een oefening zijn die ze met elkaar in de klas doen. Dan volgt het zweefmoment; de voorstelling. Een onderdompeling in een soms chaotisch artistieke belevens. In de landing kijk je vervolgens met elkaar terug op het zweefmoment. Dat kan in de vorm een vraaggesprek zijn of workshop in de klas.

“Het idee dat kinderen, in de ontmoeting met kunstenaars, anders worden aangesproken was voor de school een reden om mee te doen.”

foto: Kurt Van der Elst

foto: Miriam van Beurden

Hoe de landing eruit ziet, hangt af van de leeftijdsgroep, de mogelijkheden van de school en de voorstelling.”

De kinderen die alles weten

“We hebben twee vormen van educatie bij Artemis. Educatie rondom voorstellingen en autonome educatieprojecten die we op basis van het contact met scholen ontwikkelen. ‘De kinderen die alles weten’ was een autonoom kunstproject over levensvragen waarin we met 10 verschillende kunstenaars vanuit 10 verschillende disciplines met 260 kinderen in verticale werkgroepen, 12 middagen binnen de verschillende disciplines hebben gewerkt aan levensvragen. Het project eindigde met een viering waarin al die disciplines samenkwamen. Een multi-disciplinair kunstproject past goed bij ons, omdat in

theater heel veel disciplines samenkomen zoals muziek, beeld, kostuum, dans, tekst. Kinderen konden een discipline kiezen waarin ze zich echt wilden verdiepen.”

Wat heeft dit omvangrijke project opgeleverd?

“Het was voor ons heel verrijkend om te zien wat er kan gebeuren als je heel intensief met een school samenwerkt. Door het samen met de leerlingen en leerkrachten te doen was er aan het eind echt een ‘yes!’-gevoel. Het is voor ons ook een zoektocht geweest naar de balans tussen vrijheid en sturing. Hoeveel ruimte en verantwoordelijkheid leg je bij de kinderen en waar stuurt de kunstenaar en maakt hij keuzes. Hoe voeden ze elkaar? Dat is een blijvende zoektocht.”

Hebben jullie bewust voor kunstenaars gekozen en niet voor kunstvakdocenten?

“Ja, we hebben ze geselecteerd op hun artistieke kwaliteit en in tweede instantie op hun interesse om dit te gaan doen met een groep kinderen. Klassenmanagement was voor sommigen echt wel een dingetje maar daarvoor hadden ze de steun van de leerkrachten. Het grappige is dat de mensen waarbij het soms de grootste chaos leek, veel respect en bewondering afdwongen bij leerlingen en leerkrachten. Doordat we het vanuit de artistieke kwaliteit aanvroegen, bracht dat bij leerkrachten een hoop teweeg. Zij realiseerden zich dat er ook andere manieren zijn om met kinderen aan het werk te gaan.”

Waarom deed de school mee aan dit intensieve project?

“Het idee dat kinderen, in de ontmoeting met kunstenaars, anders worden aangesproken was voor de school een reden om mee te doen. Ook de verticale werkgroepen vonden ze interessant; er zijn vriendschappen tussen kinderen uit verschillende klassen ontstaan die heel waardevol zijn gebleken.

Jong en oud hebben van elkaar geleerd. En omdat je zo heel intensief met elkaar aan het werk bent, hebben de kinderen elkaar ook echt leren kennen.”

Wil je nog iets meegeven?

“Ik was gisteren bij een voorstelling waarbij Piet Menu, de artistiek directeur van het Zuidelijk Toneel zei: ‘Het hoeft niet altijd te kloppen, als het maar werkt.’ Dat vond ik een mooie uitspraak. Het is echt belangrijk voor scholen om af en toe risico te nemen en projecten te doen waarvan je niet perse weet hoe het afloopt of hoe het precies gaat lopen. Dat je met elkaar in een avontuur durft te stappen. Dat levert ruimte op, gesprekken op, mogelijkheden op om het menszijn van kinderen verder te ontwikkelen. Dat kun je niet altijd doen via de gebaande paden.”

“We hebben begrip voor de kwetsbaarheid, dat zijn we tenslotte allemaal.”

foto: Kurt Van der Elst

landelijk
Kennisinstituut
cultuureducatie en
amateurkunst

Colofon

Sterk in verbinding!
Over het belang van theater- en danseducatie

Met dank aan alle gezelschappen van het LKCA netwerk theater- en danseducatie.

Auteurs
Cock Dielemans
Gijs Scholten van Aschat
Ronald Kox
Marian van Miert
Sanne van den Hoek

Eindredactie
Marian van Miert

Productiebegeleiding
Miriam Schout

Vormgeving
Beeldplus

Drukwerk
Drukkerij Hoekstra

Uitgever
Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA)

Kromme Nieuwegracht 66
Postbus 452
3500 AL Utrecht
030 711 51 00
info@lkca.nl
www.lkca.nl

@LKCA Utrecht, november 2015